

ARTZT TÍMEA

Marno János: Hideghullám

Magvető, 2015

Marno János szerint az írás gyakorlati filozófia, ezért a szavak nem csupán felbukkannak, hanem támadásba lendülnek, és ennek a tétje nem kevesebb, mint az egzisztencia megértése. A költészet a létről való gondolkodás a mindenkor beszélt nyelv által. Mintha a lét végső kérdései lebegnének a *Hideghullám* című kötetben, mintha a halált váró és a halálnál jobban semmitől sem rettegő ember volna, aki az életét már inkább halottai közösségéből szemléli. Hideg, letisztult körökben visz minket a halálfélelem, néha otthonossá válunk benne, néha beleborzongunk a fizikai leépüléssel vívott küzdelem érzékelésébe.

Wittgenstein nyelvfilozófiájából, Heidegger és Kierkegaard egzisztencializmusából kiindulva Marno a halál felől szemléli az életet és a költészetet, azaz a nyelvhasználatot. A lírai én ébrenlét és álom között lebeg, s minduntalan elmerül a féregjárta emlékezetben. Emléknyomatai tájakhoz és tárgyakhoz tapadnak. Az időrend laza, mozaikos, az emlékekből homályos és foghíjas családtörténet rajzolódik ki: a nővér, az anya, a nagymama, a megkínzott apa, a hűg távozásával, és a soron következő költőével. Szövegeiben megidézésre kerül Kierkegaard, József Attila, Pilinszky János hagyománya, illetve Petri György, Tandori Dezső, Weöres Sándor, Uri Asaf költészete; a naiv festő Rousseau és az avantgárd szobrász, Giacometti művészete. Tájékoztató pontjai: Barnás Ferenc, Platón, Andersen, Donne, Borges, Holan, Benn és Bernhard, akik előtt tiszteleg.

A *Hideghullám* kilenc versciklust tartalmaz különböző felütésű (szójáték- vagy közbevetésszerű, elégikus vagy filozofikus) címekkel. A versek terjedelme és ritmikája is változó, a kétsorostól egészen a többoldalas szabad versig terjed. Az egységek pontosan körülhatároltak, ám szoros kapcsolatot tartanak. Egy motívum vagy gondolat mindig átível a következőbe. Kedvelt eljárás a soráthajlás, a párhuzam és az ellentét, amely paradoxont eredményez. Szóhasadásból keletkezik „a kelés kezelése”, összerántásból az „alagútvesztő”. Játszik a szófajváltással: legyek repülnek az azonos alakú létigé-

ből; a hasonló hangzású szavakkal: „apák elapadnak”. A félreolvasás során lesz a tanszeresből „transzcendens táská” a *Vallástörténetben*, amely többjelentésű szóként nem a vallásról, hanem az emlékek vallatásáról szól. Kedveli a szóláskeveredéseket: „fellobbanásunknak sem híre-hamva”; a síkváltásra épülő komplex költői képeket: „Míg én egy csigát követtem nyomon, / s csavartam volna vissza folyvást / elmémbe a házát a helyére” (*Egy senki földje*). Ez utóbbi vers címében „egy” névelőcserével változtatja meg az állandósult szó szerkezet szokásos felhasználási módját.

Marno Jánost posztavantgárd költőnek tartják szürreális képalkotása miatt, mert vonzódik az álomhoz, a homályhoz, a depresszív hangulatokhoz, az örülethez, amellyel – ahogy *A félelem korában* fogalmaz – takarékosabban kellene élnie: „látam kinyílni a kő / homályos csecsemőszemét félig, / kívártatva pedig visszacsukódni / ismét, minek folytán a szemből csiga- / vonalú köldök formálódott” (*Egy nehéz kő éjszakája*). A *0. Vasderes* ciklus legösszetettebb darabjában, a *Lábadozásban* az emlékezet temető, sétaterem, álomtér, majd tóvá kerekedik stégekkel, vagyis az elme rátalál a boldogság átjáróira.

Az *1. Alagútvesztő* ciklusban az álom, az élet és a halál összekapcsolódik. Az *Elveszőben* lévő lírai én kívülről szemléli magát: „Egyszer megláttam magam az utcán / menni, sápadtan, üzötten és / kétségbeesetten”. A térbeli mozgások is ellenpontoszódnak, hasadást tükröznek: „elmenőben” vagy „le-cövekelve” és „nem mozdulva”, pedig „gondolatban másutt / járok, más évszakban, évben, hónapban / és napszakban, és még sokkal nehezebben megy / követni magam”. Marno rámutat az elveszettség tapasztalatára, szem elől vagyunk tévesztve magunk, mások és Isten által; csak a nyelvbe vetettségben bízhatunk.

Az *Alagútvesztőben* a transzcendencia lehetséges megtapasztalása mellett a vakbél perforálásával, átfúródásával is számolni kell, s nem tudni, melyik a kellemetlenebb. „Elvégre elvéhetem is annak / a kurva alagútnak a végét / a végén, fáj is esetleg

nagyon, de / legalább a félelem bűzét nem / biztos, hogy érzem.” Humora önironikus, szarkazmusba hajló: „Ha belemből indulok ki, sosem / fogom meglátni az alagút végét” (*Mozart*). Beszédpozíciója, akasztófahumora Villonét idézi, miközben inkább Kafkára, Beckettre és Borgesre tekint.

A 2. *Mit köhögök én itt neked?* ciklus a félelem és reszketés kierkegaard-i fogalmait szegezi nekünk: „mi van, ha mégsincs Isten./ Ha nincs semmi”. *Isten élelmészésében* a semmi lesz a mindennapi kenyerünk, ebbe öklözünk és harapunk bele József Attila-i kétségbeeséssel. Így törik meg az ige: az „*Itt élned, ölnöd kell*” parancsának engedve. A lét a halál felől nyer értelmet, s az egyetlen húsba vágó kérdés a lét halál felőli megítélése: „a sztori húsa / egyetlen gyilkosság magvára épül, s így vala- / hogy ki féregre, ki féregjáratra emlékeztet” (*Mit köhögök én itt neked?*). A sötét rosszkedv fogja egybe *Az életet*, a lírai én eljátszik a különféle halálnemek lehetőségével, majd visszaretten az öngyilkosság, a nyaktörés, a gázolás gondolatától. Filmes példái közt az élet egy sorozat, amelyben a gyilkos maga a betegség, a halál. Az *Átalakulatok* sorai ál-szótóisméltéskből bomlanak ki: „Unom és undorít a halálom”. John Donne-nal száll vitába, s megállapítja: „A Halál örök- / életű, meghalni mi, életre keltek vagyunk képesek”. Soráthajlásai kettétört szavakon, életem és halálom, logikai ellentéteken ívelnek át.

A 3. *Edényleletek* ciklusban az anya az egyetlen, aki képes beleolvadni „a falut környező domborzat idomaiba”, a rá való emlékezés otthonosságot teremt, de nem úgy, mint a régészek által kiásott és hiába vallott edényleletek, amelyek már nem őrzik az odakozmált rizses húst vagy tésztát. Az anya emléke eleven, kívül esik az emlékezet konyhakertjén, amelyben halottai nyugszanak, marnói fordulattal élve: az anya emléke „más tészta” (*Edényleletek*). Az agyag versépítő elemmé válik, az agyagtéglák a családtagokat szimbolizálják: „szereplőim mind a szeretteim [...] rendre hanyatt dőlnek, s belesüppednek szürke iszapjukba, amellyel összeszikkadnak és kocka- vagy téglafomákra töredeznek” – a *Versszigetelésben* sűrűsödik a magány, az apából áradó férfimagány, amely az iszaposodást, a homály közeledtét jelzi.

A kötet központi motívumai: a pók és a légy. A 0. ciklusban a pók egy viszolygást keltő látványelem, a

félelem kivételése: „Egy hüvelykujjköröm méretű pókot pillantok meg” (*Lábadózás*), majd jelentésváltozáson megy át: „persze kérdés, hogy mivel kezd / az ember; ha már pók, mért nem fonál” (*Nedvedző fossziliák*). A pók azonosítható lesz a költővel, a fonál az írással (sorssal, étellel), de a gondolkodás és a nyelv elsőbbségének kérdését is felveti.

A 4. *Súlylobogás* ciklus címadó versében a pók megtorpan, és a halállal szembeni küzdés értelmetlenségével szembesít: „felfüggesztve hálója szövését szuggerál, hogy / hagyjam el magam”. Az 5. *Gyufaszál lobban*-ban megjelenő fény előhívja a légymotívumot is, ami a 0. ciklus *Kenyerharcában* még a magány és a félelem szimbóluma volt: „Magára marad végül az ember a legyével ott az asztal mellett”, végül a *Trónom harcában* azonosul vele is: „Döglégy vagyok, rajongva verődöm a veranda- / üvegnek”.

A 6. *A mese hamva* ciklusban visszatérő pók széttartó jelentéstartalmak felé mutat elmozdulást: „És itt maradjak / egyedül a kézfejemmel s az öt / ujjammal köröm szakadtáig póknak, / mely a legmagányosabb magány órája előtt / egy perccel még Paulnak képzelte magát” (*Paul*). Kifejezi az íráshoz való ragaszkodást, Saulként vagy Pálként egy meg vagy meg nem történt átváltozás/azonosulás után. Ez a pók lét és nemlét határmezsgyéjén él.

A tüdőbetegséggel küzdő lírai én utolsó stációjához ér, de a pillanatot még nyújtáná. *A mese hamva*, a *Kollapszus a kínainál* és az *Elvesztem, amikor megtaláltalak* ciklusokban Isten hideghullám-verésének közepette „szólik ki az élet” (*Álomátirat*). A Semmitől rettegve törekszik a transzcendencia felé, bevallva félelmét az egyoldalúságtól, hogy miközben ő beszél, Isten hallgat. Kimerevedik a pillanat, hálát ad minden lélegzetvételért és emlékéért, amelyek elfedik rettegését, és megállítják a fájdalom kiüvöltésében. Közben a fizikai léthez való ragaszkodás jegyében telik a napi rutin, a táj tiszta tavak tükrén pihen, fák tűnnek elő a *Pastorale*-ben, a költő hátát egyiküknek vetve szemléli, mit tartogat az élet: „mit hol rejt még az eseményhorizont”. A *Hideghullám* azért szép és nem csupán borzongató kötet, mert úgy beszél a halálfélelemről, hogy közvetlenül nem a tárgyra céloz, inkább elsiklatja felette a tekintetünket, miként azt a *Hommage à Borges* című ars poétikus versében fogalmazza meg.

